

BARTHES: A Very Short Introduction

Jonathan Culler. Oxford: Oxford University Press, 2002.

First Edition, 152 Pages.

کتاب دارای مقدمه، نتیجه‌گیری و ۲۰ تصویر است که در میان آنها یک کاریکاتور از چهره‌های ساختارگرا (فوکو، لاکان، لوی-ستروس و بارت: ص ۲۷/۱۱)، تصویری از یادداشت‌های بارت در مکان‌های مختلف (پشت میز، داخل قطار، در تخت‌خواب و غیره: ص ۶۱/۳۳)، شاکله‌ای از تاریخ نشانه‌شناسی (۱۰۸/۶۳)، نوعی بازنمود از دال بدون مدلول (۱۳۶/۸۰)، یک نقاشی با موضوع نویسنده (ص ۱۵۵/۹۳)، جدول بینامتنیت (ص ۱۶۹/۱۰۲)، کاریکاتور بارت در روزنامه‌ی لوموند (ص ۱۸۷/۱۱۵) و ۱۳ عکس از خود بارت - تنها یا در جمع - است که نقش کلیدی‌ای در فهم کتاب ایفا نمی‌کنند، اما به هرحال وجودشان بهتر از نبودشان است (اعداد سمت راست داخل پراکنش مربوط به صفحات متن اصلی و اعداد سمت چپ مربوط به ترجمه‌اند).

نظم منطقی اثر نسبتاً خوب است. نویسنده کوشیده است ابعاد مختلف زندگی شخصی و حرفه‌ای بارت را به شکل مجزا از یکدیگر معرفی کند. با این حال، اگر قدری سخت‌گیرانه نگاه کنیم:

الف. پیش‌گفتار این چاپ جدید (۲۰۰۱) دقیقاً با جمله آغازین فصل نخست آغاز شده است:

"When Roland Barthes died in 1980...". آیا این جمله از نوعی وسوسه مرگ

حکایت دارد؟ به هرحال خوشایندتر می‌بود اگر با شروع دیگری روبه‌رو می‌شدیم؛

اشاره: ظاهراً این کتاب نخستین بار در سال ۱۹۸۳ تحت عنوان ساده *Roland Barthes*

توسط Oxford University Press به چاپ رسیده است.

ب. منطقی‌تر می‌بود فصل اول (Man of parts = ترجمه: همه‌فن‌حریف)، با حفظ

همین عنوان، در جایگاه مقدمه ارائه گردد و آنگاه به هریک از حوزه‌های اندیشه و فعالیت

بارت فصلی مجزا اختصاص داده شود؛

ج. تقسیم‌بندی فصل‌ها از منطقی زیاده «آکادمیک» و زیاده «مکانیکی» (چنانکه در بسیاری از پژوهش‌های آمریکایی می‌بینیم؟) پیروی می‌کند. بدین معنا که چهار فصل از فصول یازده‌گانه کتاب تقریباً به موضوعی واحد، یعنی بعد ادبی اندیشه‌ی بارت، می‌پردازند و تنها به واسطه‌ی عناوینشان از یکدیگر جدا می‌شوند: فصل دوم : literary historian ؛ فصل چهارم : critic ؛ فصل نهم : writer و فصل دهم : man of letters (که معادل واژه «ادیب» است: مترجم آن را به «اهل ادبیات» ترجمه کرده). با توجه به عدم جدایی میان نقدهای ادبی بارت، دیدگاه‌های او درباره‌ی تاریخ ادبیات و ذوق ادبی‌اش، که جمعشان او را به یک نویسنده بدل کرده است، طبیعی است که مطالب این فصل‌ها سخت به یکدیگر نزدیک باشند و هر فصل بتواند به راحتی عنوان یا مطالب خود را با فصول دیگر مبادله کند. علاوه بر نکاتی که در بالا به آنها اشاره شد، در فصل اول، نوعی نابسامانی در ترتیب ارائه‌ی مطالب دیده می‌شود:

الف. پس از هشت صفحه‌ی نسبتاً مفصل درباره‌ی کلیات فعالیت‌های بارت، به شکلی غیرمنتظره و کمابیش بدون توجیه، گریزی به زندگی‌نامه‌ی بارت زده می‌شود، در حالی که این فصل، چنانکه گفتیم با مرگ بارت آغاز شده است. با توجه به خصلت «مکانیکی» (?) این پژوهش، حرکت از مرگ به زندگی با ساختار کلی کتاب هم‌خوانی ندارد.

ب. پس از مقدمه، احیاناً به صورتی که در بالا (بند ب پاسخ به پرسش ۱ در خصوص نظم منطقی) پیشنهاد شد، فصل اول می‌توانست به عناصر زندگی‌نامه‌ای اختصاص یابد.

میزان اعتبار منابع از جهت علمی بسیار خوب است : علاوه بر آثار خود بارت و ترجمه‌ی آنها به انگلیسی، شمار زیادی از پژوهش‌های مربوط به بارت، در زبان‌های انگلیسی و فرانسه، غالباً همراه با توضیحی کوتاه، در بخش کتاب‌شناسی آورده شده است.

در این اثر از منابع موجود و جدید برای تبیین موضوعات مورد بحث، به قدر کفایت استفاده شده است. میزان دقت در استنادات و ارجاعات اثر را از جهت توجه به اصول منبع‌دهی علمی نسبتاً خوب است. اما در برخی موارد، زمانی که مرجع نقل‌قول یکی از مجموعه مقالات بارت است، خود مقاله معرفی نشده و صرفاً به صفحه‌ی کتاب ارجاع داده شده است که پی‌گیری را دشوار می‌سازد. مثال: نقل‌قول صفحه ۱۹ متن اصلی (ص ۳۹-۴۰ ترجمه). امانت در این اثر رعایت شده است و به نظر نمی‌رسد که نویسنده جانب امانت را نگاه نداشته باشد.

به نظر می‌رسد که نخستین هدف این پژوهش، معرفی‌ای/جمالی از زندگی و آرای رولان بارت، به‌ویژه برای نسل جوان و دانشجو بوده است. اما پرسش اساسی‌ای که جاناتان کالر مطرح می‌کند مربوط به تأثیری است که آثار بارت پس از مرگ او بر جا نهاده‌اند و این که امروزه چه فایده‌ای از بارت می‌تواند عاید ما شود، یا کدام‌یک از حوزه‌های اندیشه‌ی او امروزه بیشتر به کار ما می‌آید :

"What is Roland Barthes for us today? [...] what Barthes should we read and why?" (preface).

این پرسشی حیاتی است زیرا توجیه هر پژوهشی، در هر زمان و مکان، در همین پرسش نهفته است (غالب پژوهش‌های ایرانی از آن غفلت می‌کنند).

پس از بررسی زندگی و اندیشه بارت در طول ده فصل، جاناتان کالر در فصل پایانی کتاب خود تحت عنوان "Barthes after Barthes"، به مرور پنج دیدگاه اصلی در مورد بارت می‌پردازد : ۱. بارت به عنوان کسی که بیشترین تأثیر را بر نقد آمریکایی خواهد گذاشت ؛ ۲. بارت به مثابه یک نظریه‌پرداز بزرگ ؛ ۳. بارت به عنوان کسی که ثابت‌های کارش مهم‌تر از متغیرهای آن هستند ؛ ۴. بارت به عنوان یکی از نمایندگان «نوشتار بدن» و زیبایی‌شناسی هم‌جنس‌گرایانه (این بخش، احتمالاً به خاطر مسائل ممیزی، در ترجمه حذف شده است)؛ و سرانجام ۵. بارت به عنوان یک شیفته زبان و ادبیات فرانسه و کسی که امروزه دیگر یک پیش‌تاز و یک هنجارشکن به شمار نمی‌آید (ن.ک. ص ۱۲۴-۱۲۳ متن اصلی/۲۰۲-۱۹۸ ترجمه).

پاسخی که جاناتان کالر نهایتاً به پرسش اولیه می‌دهد این است که بارت ی «نظریه‌پرداز» است. کالر نظریه‌پرداز را این‌طور تعریف می‌کند :

"The theorist, one should say rather, is the writer whose ideas one takes seriously" (p. 129).

در این تعریف، همان‌طور که در بسیاری جاهای دیگر (از جمله در برخی آثار ژرار ژنت) دیده می‌شود، دو انگاره‌ی «نویسنده» و «نظریه‌پرداز» با یکدیگر آشتی می‌کنند.

عدم سوگیری و جانب‌داری غیرعلمی کاملاً مشهود است. شاید در کتابی که به معرفی یک اندیشمند می‌پردازد، بحث نظریه‌پردازی و نوآوری چندان مجال طرح نداشته باشد. هدف از این کتاب، بیشتر، توضیح - یعنی دقیقاً بیان «واضح‌تر» - آرای نظریه‌پردازی است که خود از نوآوران دوران به شمار می‌رفته است و فهم نوشته‌هایش گاه دشوار می‌نموده است.

در این راستا، نقطه‌ی قوت - و در عین حال ضربه‌پذیر - کار جانائان کالر همان جدا کردن بارت‌های مختلف از یکدیگر و تلاش برای تسهیل نوعی فهم آکادمیک از بارت بوده است. و همچنین، به‌ویژه در فصل آخر، ارائه‌ی گزارشی از تحول و تکامل دیدگاه‌های مربوط به بارت، زمانی که خودش از میان رفته بود.

چنانکه کالر خود در پیش‌گفتار چاپ جدید اعلام می‌کند، در فاصله‌ی سال‌های ۱۹۸۳ (سه سال پس از مرگ بارت) تا ۲۰۰۱ دیدگاه‌های کلی او در خصوص بارت تغییر چندانی نکرده‌اند (اقراری که به‌خودی‌خود چندان افتخارآمیز نیست). در عوض، فصل آخر (بارت پس از بارت)، علاوه بر داده‌های کتاب‌شناختی جدید، در سال ۲۰۰۱ به کتاب افزوده شده‌اند.

در این سال ۲۰۱۴ کتاب جانائان کالر همچنان می‌تواند مفید باشد. البته در سال ۲۰۰۲ (یک سال پس از چاپ جدید کتاب او) انتشارات "Seuil" نوشته‌های تئاتری بارت را در مجموعه‌ای مجزا به چاپ رساند که ترجمه‌ی آن، به قلم حقیر، در زبان فارسی موجود است و شاید حاوی نکاتی درباره‌ی بارت باشد که طبیعتاً در پژوهش کالر به آنها اشاره‌ای نشده است.

سازواری محتوای علمی و پژوهشی اثر با مبانی و پیش‌فرض‌های مورد قبول مطرح (در حوزه موضوعی و ارائه شده در متن) پس از ۱۳ سال، همچنان به میزان قابل قبولی وجود دارد. این اثر البته یک کتاب درسی نیست، اما به‌هرحال محتوای کتاب‌هایی از این دست می‌تواند جزء دانش عمومی مدرس به حساب آید و گاه در درس‌هایی همچون نقد ادبی و تاریخ ادبیات فرانسه مورد ارجاع قرار گیرد. البته ترجمه‌ی فارسی را نمی‌توان به عنوان منبعی قابل اعتماد به دانشجویان معرفی کرد، مگر همراه با نقد آن.